

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 31 DECEMBER 1941

No. 1354

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

BERICHT.

Door de vergadering van Curatoren van het Nederlandsch Economisch Instituut van 28 November j.l. werd de heer H. W. Lambers. Ec. Drs., reeds sinds jaren werkzaam bij ons Instituut en eerder medewerker aan het Economisch Statistisch Maandbericht, benoemd tot plaatsvervangend hoofdredacteur.

Met voldoening kunnen wij mededeelen, dat de autoriteiten, gelet op het speciale karakter van ons blad, aanleiding hebben gevonden het verschijningsverbod van ons blad, waarvan wij in ons nummer van 17 December j.l. gewag maakten, onvoorwaardelijk te doen intrekken. Wij nemen aan, dat onze lezers, evenals wij, dit besluit met vreugde zullen begroeten.

M. C.
Rotterdam, 24 December 1941.**INHOUD.**

Blz.

Noodbeurzen en streekbeurzen in Nederland door Dr. J. C. van Leeuwen	746
Het vraagstuk der oneigenlijke spaargelden bij de bijzondere spaarbanken door Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk	747
Practisch economisch onderzoek door M. F. J. Cool	748
Economische oorlogsvoorbereiding in de Vereenigde Staten door Dr. T. Huitema	750
Hypotheekhouders en brandverzekering door P. D. A. van Lith	752
Een en ander over de gemeente en haar bedrijven door G. F. de Groot	754
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	755
Statistieken	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	755-756

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Van de *geldmarkt* valt wederom weinig nieuws te vermelden. De recente krachtige stijging van de biljettenomloop heeft een verkrapping van de markt teveeg gebracht, die de schatkist heeft genoopt weer — zij het voor een beperkt bedrag — een beroep te doen op de centrale bank.

De *obligatiemarkt* was in de weinige dagen, die voorafgingen aan de feestdagen eerder aan den vasten kant. De gestaffelde staatslening monteerde van $92\frac{1}{8}$ tot $92\frac{15}{16}$. De nieuwe $3\frac{1}{2}$ pCt. leening steeg van $95\frac{15}{16}$ op $96\frac{3}{8}$, terwijl ook de 4 pCt. leening 1940 van een betere stemming blijf gaf door een stijging van 100 op $100\frac{9}{16}$. De rest van de markt was naar rato, behalve de Indische leeningen, die verder in koers daalden; de 3 pCt. leening Indië 1937 moest $2\frac{3}{8}$ pCt. prijsgeven, de 3 pCt. Indië 1937A daalde met $1\frac{3}{4}$ pCt. Voor beide leeningen was de koers op Woensdag 24 December een laagterecord voor de laatste weken. Sedert het uitbreken van het conflict in den Pacific hebben deze obligatiën nu rond 10 pCt. moeten prijsgeven. In de nieuwe week waren de koersen der staatsleningen eerder iets luier, behalve voor de 4 pCt. leening 1941, die tot $100\frac{3}{4}$ pCt. steeg. Dit gold merkwaardig genoeg zelfs voor de „oude schuld”, zoowel de $2\frac{1}{2}$ als de 3 pCt., terwijl toch de bekendmaking, dat de couponbelasting niet wordt verlengd voor deze leeningen een stimulans moest zijn. Vooral bij deze onaflosbare schuld telt deze factor; theoretisch moet de koers met 2 pCt. (van het effectief) stijgen. Het vervallen van de couponbelasting was wel merkbaar in de noteeringen, die op Maandag voor verschillende gemeenteleningen tot stand kwamen. Leeningen Amsterdam bijv. waren een vol punt hooger. Voor andere gemeenten was de stijging minder uitgesproken, maar vrijwel over de heele linie was toch de invloed merkbaar. Naar het motief voor het niet-verlengen der couponbelasting (die, zooals bekend, een tijdelijke crisismaatregel was, op het vervallen waarvan echter niemand had gerekend) kan men slechts raden. Het lijkt niet onmogelijk, dat het streven om de kapitaalrente zoo laag mogelijk te krijgen er mee in verband staat.

De *aandeelenmarkt*, die de vorige week Maandag vrij gunstig had ingezet, heeft daarna voor Indische fondsen weer een reactie gebracht, terwijl de Nederlandsche industrieële aandelen onregelmatig gestemd waren met hier koersdalingen en daar koersstijgingen. Op den eersten dag der nieuwe week ondergingen Indische aandelen weer een uiterst heftige reactie toen de Japansche aanval op Noord-Sumatra bekend werd, en daarmee Indië nog meer direct in den strijd werd betrokken. Aandelen H.V.A. kwamen 40 punten beneden de opening van de vorige week, aandelen Amsterdam Rubber ook ongeveer 40 punten. Nederlandsche aandelen waren in het begin der nieuwe week over het algemeen eveneens iets in reactie, vooral voor de zgn. „zwarte aandelen”. Verschillende Indische waarden hebben nu sedert 6 December 40 pCt. of zelfs meer van hun effectieve koerswaarde ingeboet. Het koersverloop is geenszins voor alle fondsensoorten gelijkmatig geweest, integendeel: het percentage van de daling loopt nog al uiteen.

NOODBEURZEN EN STREEKBEURZEN IN NEDERLAND.

De noodbeurzen en streekbeurzen in ons land zijn ontstaan tengevolge van de in Mei 1940 ingetreden oorlogsomstandigheden en de daarmede gepaard gaande desorganisatie van het reizigersvervoer. Voor een beoordeeling van het nut en de waarde van dergelijke beurzen is het derhalve van belang na te gaan waarom in Nederland dergelijke instellingen vrijwel niet voorkwamen tot het tijdstip, waarop ons land in den oorlog werd betrokken. Hierbij dienen wij in het oog te houden, dat het bij de nood- en streekbeurzen gaat om het contact tusschen producenten, resp. grossiers van velerlei en onderling geheel verschillende artikelen met hun afnemers. Beurzen voor een bepaald artikel, zooals bijv. radio-apparaten, automobielen, meubelen, werden ook in vooroorlogse jaren hier te lande georganiseerd, waarbij kan worden vastgesteld, dat met uitzondering van de regelmatig terugkerende R.A.I.-expositie in Amsterdam, die in den loop der jaren is uitgegroeid tot een uiterst belangrijk centrum voor den automobielhandel, geen van deze speciale beurzen een langdurig bestaan hebben gehad. Noch de radio-exposities in Scheveningen, noch de onder den naam W.I.M.B.A. te Amsterdam gehouden speciale meubelbeurzen zijn tot blijvende manifestaties voor het Nederlandsche zakenleven uitgegroeid, terwijl enkele andere beurzen voor speciale bedrijfstakken het niet verder gebracht hebben dan het eerste levensjaar en zoodoende er toe hebben medegewerkt op dit gebied de statistiek der economische babysterfte nog ongunstiger te maken.

De oorzaken, die tot dit vroegtijdig verscheiden van deze organisaties hebben geleid, moeten hoofdzakelijk gezocht worden in de te sterk doorgevoerde specialisatie, die voor de bezoekers van deze beurzen en exposities de aantrekkelijkheid op den duur belangrijk deed verminderen. Daarnaast zullen ongetwijfeld andere oorzaken, zooals ongeschikte huisvesting, minder goede technische verzorging, onoordeelkundig gevoerde propaganda, het op den voorgrond stellen van persoonlijke belangen door de organisatoren, kortom, tal van factoren, die bij een goede beursorganisatie niet zullen voorkomen, er toe hebben medegewerkt, deze speciale beurzen te gronde te richten. Niettemin blijft het een feit, dat deze branchebeurzen juist door de specialisatie gedoemd waren te verdwijnen. Dit is een gevolg van de organisatie van den détailhandel en de daarbij in ons land optredende branchevervaging bij den verkoop. Ook hier te lande bestaan op dit punt uitzonderingen. De automobielhandel is van dit laatste een sprekend voorbeeld, daar zij zich zeer nauwgezet bepaalt tot haar eigen terrein. Het publiek is hieraan gewend geraakt en zou het zelfs vreemd vinden, indien andere artikelen in een automobielzaak werden verkocht. Daarentegen vindt men het volstrekt niet vreemd, indien radio-apparaten in een en dezelfde stad verkocht worden door handelaren in stofzuigers, in fotografiezaken, in winkels waar hoofdzakelijk haarden en kachels verkrijgbaar zijn en zelfs in meubelzaken. De handelaren in kunstnijverheidsartikelen leggen zich met ijver toe op den handel in meubelen, daarbij ondersteund door de handelaren in naaimachines en den détailhandel in kantoor machines. In laatstgenoemde zaken behoeft men zich in den regel niet te bepalen tot schrijfmachines en carbonpapier, doch kan men zich tevens voorzien van schrijfbureaux, rooktafels, lederen clubfauteuils en andere nuttige zaken, die evengoed een plaats in de huiskamer als op een kantoor kunnen vinden. Het is niet de bedoeling in dit artikel de wenschelijkheid van deze gedecentraliseerde handelsmethode aan een oordeel te onderwerpen. Het is voldoende vast te stellen, dat zij in de meeste branches bestaat en dat hierin op korten termijn geen verandering kan worden gebracht, zonder de bestaanszekerheid van

een groote groep van détaillisten, die zich sinds jaren op dezen gecombineerden verkoop van ongelijksoortige artikelen toelaggen, ernstig in gevaar te brengen.

Door de hierboven beschreven handelsgewoonte hebben de detaillisten geen belangstelling voor een bepaald — geïsoleerd aangeboden — artikel, doch voor een bepaalde, evenwel bij iederen détaillist telkens anders samengestelde, combinatie van artikelen. Bij het bezoeken van een speciale beurs voor radio-apparaten, zullen een aantal winkeliers het betreuren, dat niet tevens de nieuwste modellen stofzuigers worden geëxposeerd, andere daarentegen zouden het op prijs stellen, indien een overzicht kon worden verkregen van fotografische en optische instrumenten, terwijl sommige winkeliers eerder tot een bezoek aan een dergelijke beurs zouden besluiten, indien zij daar haarden, kachels of andere huishoudelijke artikelen zouden kunnen bezichtigen. Dat radio-apparaten voor het weergeven van muziek dienen en derhalve naar hun geluidskwaliteit wellicht het best beoordeeld kunnen worden door handelaren in muziekinstrumenten, die uit hoofde van hun vak gewend zijn piano's, violen e. d. op soortgelijke kwaliteiten te toetsen, is vermoedelijk een verouderd standpunt, weshalve het bezoek van handelaren in muziekinstrumenten op een radiobeurs wel niet overmatig groot zal zijn.

Het geringe resultaat van speciale branchebeurzen moet derhalve zijn verklaring vinden in het feit, dat het assortiment op een dergelijke beurs niet groot genoeg is om op den duur de verlangens van de wederverkoopters voldoende te bevredigen. Ongetwijfeld zullen zij, die zich zeer nauwgezet bepalen tot den verkoop van een of meer artikelen een bepaalde categorie, voldoende belangstelling toonen voor een beurs, waar zij uitsluitend gelijksoortige goederen aantreffen, doch het aantal van dergelijke wederverkoopters is te gering om op den duur een branchebeurs te doen slagen.

Een eerste vereischte voor het slagen van een goederenbeurs is derhalve een veelheid van artikelen op verschillend gebied, waaruit bij een bezoek, de winkelier zelf het voor zijn handelszaak gewenschte assortiment kan samenstellen. Indien een goederenbeurs aan dit vereischte voldoet zal zij aantrekkelijk zijn, niet alleen voor de specialisten uit een bepaalde branche, die zich bij een bezoek tot hun afdeling zullen beperken, doch tevens voor een groote, in ons land misschien wel de grootste, groep van détaillisten, die zich toelaggen op den verkoop van ongelijksoortige of althans naar hun aard zeer ver uiteenloopende artikelen. Bij een ruim aantal exposanten in iedere groep van een algemeene goederenbeurs zal deze zelfs belangrijk zijn voor de inkoopers van warenhuizen en groot-winkelbedrijven, in welke handelszaken geen aanwijsbaar technisch verband tusschen de aldair verkochte goederen meer bestaat. Zoodoende kan een goederenbeurs tot een centrum van den handel tusschen producent en winkelier worden, waarbij het echter niet voldoende is, dat persoonlijk contact tusschen fabrikant, grossier en afnemer ontstaat, doch waarbij tevens voldoende aandacht moet worden besteed aan algemeene voorlichting, opdat de détaillist, die een dergelijke goederenbeurs bezoekt, zich niet alleen kan oriënteren ten opzichte van de door hem verkochte artikelen met behulp van de gegevens, die hem door zijn leveranciers worden verstrekt, doch zich tevens op de hoogte kan stellen van voor zijn bedrijf gewenschte inlichtingen van algemeenen aard, die hem ter beurze door overheidsinstanties, middenstandsorganisaties en andere instellingen worden verstrekt. Juist in den tegenwoordigen tijd is een dergelijke voorlichting voor den wederverkoopters van groot belang. Dat zulks door de overheid ter dege wordt ingezien, blijkt uit de groote zorg, die van regeeringszijde wordt besteed aan een dergelijke voorlichting van den handel op de Nederlandsche Jaarbeurs te Utrecht. Hoewel voor iedere goederenbeurs het contact tusschen producent en

détaillist primair blijft, zoodat het zakelijke contact, dat ter beurze ontstaat voor den bezoeker als zakenman het hoofdelement van een beursbezoek blijft uitmaken, heeft de algemeene voorlichting een weliswaar secundaire, maar daarom nog zeker geen onbelangrijke beteekenis.

Uit bovenstaande beschouwing blijkt, dat een goederenbeurs aan een drietal vereischten moet voldoen, wil zij voor alle handeldrijvenden van voldoende nut zijn om een bezoek te rechtvaardigen:

1e. de beurs moet een groot aantal ongelijksoortige artikelen omvatten;

2e. in iedere of althans de meeste afdelingen moeten gelijksoortige of onderling verwante artikelen door een groot aantal producenten worden geëxposeerd;

3e. naast zakelijke voorlichting door de producenten, moet algemeene handelsvoorlichting worden gegeven door de daarvoor bestemde organisaties.

Het eerste is noodig om aan iederen bezoeker datgene te kunnen bieden, wat hij met het oog op den aard van zijn détailbedrijf noodig heeft.

Het tweede moet het mogelijk maken gelijksoortige artikelen, afkomstig van verschillende producenten te vergelijken in verband met prijs en kwaliteit.

De algemeene voorlichting tenslotte moet er toe dienen de kennis van den zakenman te verruimen, teneinde hem in staat te stellen zijn bedrijf zoo goed mogelijk te voeren met inachtneming van de bestaande voorschriften.

Terugkeerende tot de vraag, die wij in het begin stelden, waarom in ons land vóór Mei 1940 vrijwel geen regionale goederenbeurzen werden georganiseerd, kan aan de hand van de arie genoemde eischen worden vastgesteld, dat een plaatselijke beurs hoogstens aan het eerste vereischte zou kunnen voldoen. Indien de organisatoren van een streekbeurs zich daarop met ijver toeleggen, zal het onder gunstige omstandigheden — veel verschillende industrieën in de onmiddellijke omgeving — mogelijk zijn een veelsoortige expositie tot stand te brengen. Een veelsoortige expositie met een ruim aantal exposanten in iedere afdeling zal echter tot de onmogelijkheden behoren, daar zulks met zich zou brengen, dat in ons land de overgrote meerderheid van de Nederlandsche industrieën aan vele streekbeurzen zouden moeten deelnemen, hetgeen tot groote onkosten en moeilijkheden bij het transport zou leiden, welke door het plaatselijke handelsbezoek niet zouden worden gerechtvaardigd. Een algemeene handelsvoorlichting door overheid en andere instanties zou om dezelfde reden geheel achterwege moeten blijven.

Streekbeurzen kunnen derhalve niet voldoen aan de vereischten, die aan een algemeene goederenbeurs in het belang van handel en industrie moeten worden gesteld. Het ontstaan van deze instellingen na Mei 1940 moet derhalve geheel worden toegeschreven aan den door de oorlogsomstandigheden ingetreden toestand, waarbij door het wegvallen van communicaties het contact tusschen producent en wederverkooper dreigde verloren te gaan. Beoordeeling van prijs en kwaliteit geraakte in die dagen geheel op den achtergrond. Het voornaamste en allesbeheerschende punt was voor den détaillist de voorziening met goederen, waardoor hij in staat was zijn bedrijf in stand te houden. De instelling van noodbeurzen was voor den winkelier het eenige middel om in contact te komen met leveranciers. Met den terugkeer van normalere toestanden en het herstel van den treinloop ging dit bijzondere belang, dat aan het houden van noodbeurzen was verbonden, echter vrij spoedig verloren. Dat zich desondanks uit de instelling der noodbeurzen in enkele plaatsen een streekbeurs ontwikkelde, is een verschijnsel, dat op economische gronden wel kan worden verklaard. Ten deele gingen deze beurzen, na een kwijnend bestaan te hebben geleden, te gronde, doch in sommige plaatsen worden deze beurzen ook thans nog gehouden. Onder bepaalde omstandigheden kunnen

hieraan voordeelen verbonden zijn, doch in vele gevallen kunnen hieruit ook bezwaren, zoowel voor producent als wederverkooper, voortvloeien. De overheid heeft zulks spoedig ingezien en het houden van streekbeurzen aan een wettelijke regeling onderworpen. Op deze regeling en de redenen, die tot de invoering hiervan hebben geleid, hopen wij in een volgend artikel nader terug te komen.

Dr. J. C. VAN LEEUWEN.

HET VRAAGSTUK DER ONEIGENLIJKE SPAARGELDEN BIJ DE BIJZONDERE SPAARBANKEN.

Het begrip oneigenlijke spaargelden is in zwang gekomen na de muntcorrectie in September 1936, toen door een overvloed van middelen op de geldmarkt de rente op korten termijn sterk daalde. De bijzondere spaarbanken volgden deze rentedaling over het algemeen slechts ten deele en in langzamer tempo; dit veroorzaakte bij de spaarbanken een aanbod van gelden, die naar hun aard moeilijk als spaargelden konden worden beschouwd. De spaarbanken hebben getracht om deze oneigenlijke spaargelden zooveel mogelijk te weren, maar zijn daarin niet geheel geslaagd. Het is echter interessant om na te gaan, welke maatregelen tot wering van deze oneigenlijke spaargelden zijn genomen, daar dit vraagstuk zich in den laatsten tijd ten gevolge van de geldruimte opnieuw voordoet.

De maatregelen, die door de bijzondere spaarbanken zijn genomen tot het weren van de zgn. oneigenlijke spaargelden zijn onder drie groepen samen te vatten:

1e. weigering tot het aanvaarden van gelden, waarvan men den indruk heeft, dat zij bij de spaarbank niet thuis hooren;

2e. het vaststellen van een gedifferentieerde rente. Tot een bepaald maximum, varieerende van f 2000 tot f 10.000, wordt de gewone rente vergoed, terwijl over een hooger tegoed een veel lagere of in het geheel geen rente wordt uitgekeerd;

3e. het limiteeren van de bedragen, die in een bepaalde periode mogen worden ingelegd. Er zijn enkele spaarbanken, waar per maand en/of per jaar niet meer mag worden ingelegd dan een bepaald bedrag.

Aan al deze middelen zijn vanzelfsprekend bezwaren verbonden. Zoo wijst Dr. J. R. A. Buning er op¹⁾, dat door de beide laatste middelen de trouwe spaarders vaak het meest worden getroffen en dat deze maatregelen ontgaan kunnen worden door het nemen van meer spaarbankboekjes.

De schrijver van de zoo juist genoemde gedegen studie over de bijzondere spaarbanken geeft om deze redenen de voorkeur „aan een verlenging der opzeggingstermijnen voor groote bedragen met behoud van de bevoegdheid om uitzonderingen toe te staan” (blz. 46). Dr. Buning staat met deze meening niet alleen; zij wordt door meerderen in spaarbankkringen gedeeld. Vandaar dat er reden is haar nader te bezien.

* *

De drang van gelden naar de bijzondere spaarbanken kan o. i. uit de volgende vier motieven worden verklaard:

1e. de hogere rente, welke de spaarbanken vergoeden dan elders op gelden voor korten termijn is te maken;

2e. het feit, dat het nominale bedrag onder alle omstandigheden gelijk blijft;

3e. het vrijkomen van gelden, die niet geherinvesteerd kunnen worden;

4e. het feit, dat het spaartegoed geheel of voor een groot deel direct opvraagbaar is.

¹⁾ In zijn boek „De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland”, blz. 46 (publicatie no. 32 van het Nederlandsch Economisch Instituut).

De eerstgenoemde drie motieven zullen zonder twijfel het meest voorkomen. Het eerste motief spreekt voor zich zelf. Het tweede motief kan gebruikt worden door iemand, die zijn bezit aan obligaties wenscht om te zetten in een spaarsaldo, om bij eventueele rentestijging een verlies op de hoofdsom te vermijden. Men kan hier moeilijk van oneigenlijke spaargelden spreken; alleen de vorm, waarin de besparingen worden gehouden, ondergaat een verandering. Dit motief had waarschijnlijk in 1937 en begin 1938 meer beteekenis dan nu.

Daarentegen staat in de huidige omstandigheden het derde motief meer op den voorgrond. De bezitter van deze gelden zal vaak zelf niet weten of en wanneer hij deze bedragen weer zal kunnen herinvesteeën. Als deze gelden naar de spaarbank worden gebracht, zal men ook moeilijk van oneigenlijke spaargelden kunnen spreken; of dit het geval is zal de toekomst moeten leeren. Waar blijft nu een betrouwbaar criterium, of deze gelden al of niet bij de spaarbanken thuis hooren? Voor een zelfde moeilijkheid stond men enkele jaren geleden, toen men het begrip „hot” of „bad money” wilde definieeren²⁾.

Indien de eerste drie bovengenoemde motieven al of niet gecombineerd, overwogen en het laatste motief op den achtergrond staat, zal in het algemeen een verlenging der opzeggingsstermijnen voor spaargelden weinig baten. Immers, het is vooral de hooge rente, welke de oneigenlijke spaargelden aanlokt. De rente, welke de bijzondere spaarbanken vergoeden, ligt tusschen de rente op de geld- en kapitaalmarkt in, vaak echter dichter bij de rente op langen dan bij die op korten termijn. De bedragen, welke door de onmogelijkheid van herinvesteering bij het kleinen middenbedrijf vrijkomen, zullen voor een deel naar de spaarbanken vloeien, omdat zij daar de gunstige combinatie vinden van een hooge rente en een vrij hooge liquiditeit. En nu openbaart zich op de geld- en kapitaalmarkt precies hetzelfde verschijnsel als op de goederenmarkt. Indien de prijs van een goed ligt boven den prijs van een vervangingsgoed, dat bijna dezelfde kwaliteiten bezit, dan zal het aanbod van een dergelijk goed toenemen.

De toevloeiing van zgn. oneigenlijke spaargelden naar de spaarbanken behoeft dan ook niet te verwonderen, indien de spaarbanken een voor de omstandigheden te hooge rente handhaven. Een handhaving van de rente, gepaard gaande met een verlenging van de opzeggingsstermijnen, zal deze soort gelden niet afschrikken. Immers, zelfs in het geval, dat deze gelden plotseling noodig mochten zijn, kan het spaarbankboekje toch nog als waardepapier voor onderpand van een tijdelijk crediet gebruikt worden. Daarom zouden wij aan een verlaging van den inleggersrente de voorkeur geven.

Ook een dergelijke maatregel zal den stroom van deze gelden waarschijnlijk niet geheel kunnen keeren, maar toch wel kunnen beperken. Of de renteverlaging algemeen moet zijn, of alleen moet gelden voor de zgn. oneigenlijke spaargelden, moet individueel beoordeeld worden. De inleggersrente bij 'de bijzondere spaarbanken vertoont vaak een zekere verstarring; een aanpassing aan de gewijzigde marktverhoudingen zou reeds een eind in de goede richting werken.

Hoe men dit vraagstuk ook wendt of keert, het is vooral in de huidige omstandigheden niet mogelijk om een juist criterium voor oneigenlijke spaargelden te vinden en het blijft lastig om deze gelden te weren, zelfs indien men een bepaalden maatstaf denkt te hebben gevonden.

v. d. V.

²⁾ De zgn. oneigenlijke spaargelden worden ook wel zwevende spaargelden genoemd, zulks naar analogie van de internationaal zwevende gelden (hot money). Terloops moge er op worden gewezen, dat er tusschen de nationaal en internationaal zwevende gelden een groot verschil bestaat. De laatstgenoemde gelden zochten voor alles zekerheid, en vloeiden van plaatsen met een hoogen naar plaatsen met een zeer lagen rentestand. De zgn. oneigenlijke spaargelden werden en worden vooral door renteversillen in het leven geroepen.

PRACTISCH ECONOMISCH ONDERZOEK.

Evenals vrijwel alle andere takken van wetenschap, welke zich bezighouden met bestudeering van verschijnselen, die de mensch waarneemt of die hem zelf betreffen, toont ook de economie een ontwikkeling, die, van het kwalitatieve uitgaande, zich steeds meer neigt naar kwantitatief onderzoek. De natuurwetenschappen hebben op dit terrein een voorsprong boven de economie. Hun beoefenaren kunnen het te onderzoeken object isoleeren en de uitwerking van bepaalde prikkels daarop nagaan onder omstandigheden, die zij in de hand kunnen houden. De beoefenaren der sociale wetenschappen en daarmede dus ook de economen hebben de zuurkast van den chemicus niet ter beschikking, en evenmin de ruimten, waar temperatuur en luchtdruk regelbaar zijn, die den physicus ten dienste staan. Proeven kan de econoom slechts bij hooge uitzondering nemen en geïsoleerde verschijnselen kan hij bijna nooit waarnemen.

Daarom is het alleszins begrijpelijk, dat de econoom — om met overzichtelijke gedachtenconstructies te kunnen werken — het isoleeren in den geest uitvoert. Hij tracht zich daarbij een beeld te vormen van bepaalde reacties, die in het dagelijksch leven voorkomen, door in gedachten aan te nemen, dat de gebeurtenissen zich afspelen in omstandigheden, waarbij verschillende invloeden, die in werkelijkheid veelal wel wijziging ondergaan, constant worden gedacht. Hij past het „ceteris paribus” zoo vaak toe als hem noodig voorkomt om het verschijnsel, dat zijn aandacht op zeker oogenblik heeft, in een voor hem overzichtelijk denkmilieu te bezien. Uiteraard is het zoo verkregen resultaat niet geschikt om zoo in de practijk van het leven te dienen tot richtsnoer van het handelen. Daartoe zal men eerst het causale verband in zijn absolute grootte moeten kennen en zich bovendien moeten indenken, welke invloed op het resultaat zal worden uitgeoefend door het feit, dat in werkelijkheid de verschillende constant gedachte factoren wel variaties toonen.

Ik laat nu terzijde, dat vaak de fout gemaakt wordt dezen weg van de teruggaande abstractie niet te begaan en de verkregen redeneeruitkomsten dan zoo aan de practijk worden aangeboden „gereed voor gebruik”. Men kan evenwel constateeren, dat de kennis der causale relaties, welke tenslotte het doel van het economisch onderzoek is, slechts goed verkregen kan worden, indien naast het weten van den kwalitatieven samenhang ook inzicht is verkregen in de hoeveelheden, welke erbij betrokken zijn.

Overheid en bedrijfsleven hebben voor rationeel handelen niet slechts behoefte aan het kennen van het bestaan van bepaalde relaties, zij moeten mede weten de mate, waarin oorzaak en gevolg samenhangen. Meten en wegen van coëfficiënten van causale relaties kan dus niet worden gemist, evenmin als het kennen van den omvang der verschijnselen, die oorzaak en gevolg zelve zijn.

Statistische meting van basisgegevens.

Dit wordt reeds vele jaren ingezien en de statistiek, „de wetenschap der empirisch-kwantitatieve verhoudingen”, wordt dan ook reeds lang door de beoefenaren der economie te hulp geroepen. Deze ontwikkeling lag voor de hand. Waar, zooals hierboven betoogd, het experiment niet ter beschikking staat, daar moet de statistiek wel het waarnemingsapparaat worden. Dit heeft men zoo eveneens zich zien ontwikkelen bij andere takken van wetenschap, waar het experiment niet of slechts in zeer beperkte mate ter beschikking stond, zooals bij de astronomie en de biologie.

Uiteraard leidde dit tot het verzamelen van groote hoeveelheden gegevens en cijfers omtrent het economisch gebeuren en de ontwikkeling van diverse verschijnselen in den tijd. Naast regelmatige publicaties van prijs-, productie- en consumptiegegevens, van cijfers over den

in- en uitvoer, de belastingen en andere overheidsinkomsten, alsmede over de uitgaven van de overheid en openbare diensten, verschijnen geleidelijk aan steeds meer verzamelwerken, die uitvoerige economisch-statistische documentatie beoogen te brengen. Dit bracht met zich een in steeds breder lagen gevoelde behoefte aan de kennis van de techniek van het statistisch onderzoek. Verschillende handboeken hebben in deze behoefte van beoefenaren van deze systematiek van tellen, meten en vergelijken vaak op uitnemende wijze voorzien.

Toch bracht deze ontwikkeling nog niet het daarvan door sommigen verwachte resultaat. Weliswaar leerde men hierdoor de quantiteiten van verschillende bij het economisch gebeuren betrokken data kennen, en de veranderingen, die in den tijd gemeten hierin optraden. In enkele gevallen stelde deze kennis zelfs reeds in staat om bepaalde, door redeneering aannemelijk geachte, economisch causale relaties te toetsen, maar het verlangde diepere inzicht in den samenhang der dingen en in den werkelijken inhoud der causale betrekkingen werd op basis van deze meer elementaire statistische kennis niet verkregen.

Practisch economisch onderzoek.

Zoo werden dan geleidelijk aan de eischen verzwaaard, waaraan voldaan moest kunnen worden, wilde men voldoende diep tot het wezen der economische verschijnselen kunnen doordringen. Niet het weten alleen van causalen samenhang, ook het kennen van de mate, waarin die onderlinge afhankelijkheid optreedt en het beheerschen van een statistische en mathematische techniek werd den onderzoeker voorwaarde naast kennis van de economische theorie en van de practijk van het economisch leven, zoowel in algemeen-economischen als in bedrijfseconomischen zin¹⁾. Erkenning van het belang van deze ontwikkeling bij de opleiding van economen is te zien in de instelling van algemeen- en bedrijfseconomische oefen-instituten, als het „seminarium” aan de Economische Faculteit aan de Universiteit van Amsterdam en de respectievelijke studentenpractica in Tilburg en Rotterdam; bovendien in den bijzonderen leerstoel voor dit vak aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool.

De jongere ontwikkeling op dit gebied gaat in twee richtingen. Allereerst en voorafgaande de verdergaande uitwerking van de statistische methoden en de verlijning daarvan door gebruikmaking van — veelal nog lagere — wiskunde. Dat dit zoo is gegaan ligt voor de hand; statistiek is wetenschap van tellen en meten en waar het getal een zoo belangrijke taak te vervullen krijgt moet de wiskunde wel nabij zijn. De techniek van het voorstellen van quantitative gegevens werd verscherpt, methoden van enquêteeren en interpreteeren verbeterd. Men leerde verschillende problemen, die vroeger onoplosbaar schenen, aanvatten en tot oplossing brengen, en ontwikkelde rekenmethoden om bepaalde verschijnselen te ontdoen van storende invloeden (bijv. van seizoenen, van conjunctuur, e. d.). Ook kwam men ertoe zich een beeld te vormen van den invloed, die de waarnemingsfouten op het gevonden resultaat vermoedelijk zouden, en maximaal konden, hebben.

De literatuur op dit gebied is zeer onlangs uitgebreid met een voor alle beoefenaren van deze wetenschappelijke techniek zeer nuttige aanwinst²⁾.

Dit boekwerk, blijkens het voorwoord geschreven zoowel om te dienen als hulp bij de statistische practijk, alsook als studieboek, zal m.i. aan beide doelstellingen ten volle beantwoorden. De opzet is eenvoudig gehouden,

¹⁾ Zie hierover mede: Prof. Dr. H. M. H. A. v. d. Valk, „Opleiding tot practisch economisch onderzoeker”, E.-S.B. d.d. 27 Maart 1940, blz. 240/41.

²⁾ „Handboek der bedrijfseconomische statistiek” door Dr. J. G. Stridiron, met medewerking van B. G. F. Buys, Prof. Dr. J. Tinbergen en P. de Wolff, phil. drs.; (W. de Haan N.V., Utrecht, 1941), 380 blz.; prijs f 11.50 (geb.).

overbodig geleerd doen is vermeden en de inhoud, die overigens slechts goed begrijpelijk is voor hen, die begrip hebben van eenvoudig statistisch werk en tevens op het gebied van de bedrijfseconomie geen vreemden zijn, is logisch van opzet en indeeling en zal ook den op dit terrein geschoolde prijs doen stellen op het bezit van dit boek, waarin hij telkens weer wat zal vinden, dat hem bij geentameerde onderzoekingen van nut zal zijn. De methode van verwerken, waarbij telkens in nauwe aansluiting op de theorie eenige uit de practijk gegrepen voorbeelden zijn gegeven, waarna — voor hen, die dieper wenschen te graven — de mathematisch-statistische ondergrond en een verwijzing naar de literatuur op dit gebied worden gegeven, zal zoowel voor practici als voor studeerenden zonder twijfel een zeer gelukkige vondst blijken te zijn. Zoowel de beoefenaren van het vak als ook schrijvers en uitgevers kunnen met het verschijnen van dit boek worden gelukgewenscht. Dat de tijdsomstandigheden het totstandkomen van dezen arbeid niet hebben verhinderd, pleit voor het doorzettingsvermogen van alle betrokkenen.

Econometrie.

De jongste loot aan den bovengeschetsten tak van wetenschap is ongetwijfeld de econometrie. Econometrie is, aldus Prof. Dr. J. Tinbergen in zijn jongste publicatie³⁾, „statistische waarneming van theoretisch gefundeerde begrippen”, of anders „wiskundige economie, werkend met gemeten getallen”. Zij is ontstaan op het grensgebied van theoretische economie en wiskundige statistiek. Doordat zij voor haar doel veelal gebruik maakt van de zgn. „hogere” wiskunde, worden vele economen van kennisneming afgeschrikt en vindt men onder haar beoefenaren verschillende mathematici en physici, die van huis uit geen econoom zijn. Toch is het te wenschen, dat steeds meer economen de hindernis der wiskunde „nemen” en op dit terrein doordringen; zoo goed als de bovenbedoelde wiskundigen zich steeds weer moeite geven om door te dringen in de gedachten sfeer der zuivere economische vraagstukken. Wil op den duur de econoom met grooter stelligheid dan tot dusver tot de leiders van overheid en bedrijfsleven kunnen zeggen: „als gij deze maatregelen neemt, dan zal dat uw resultaat zijn”, dan zal hij het econometrisch-onderzoekende daar bereikte resultaten binnen den sfeer van zijn belangstelling moeten trekken.

De toegang tot de econometrie wordt den economen door het publiceeren van dit boek van Tinbergen wel zeer vergemakkelijkt. Het is geschreven met het doel „den lezer in kennis te brengen met de denkwijze, de methoden en de (feitelijk juistere, eenige”) resultaten van econometrisch onderzoek”. Schrijver is er m.i. volkomen in geslaagd deze moeilijke stof in een simpel aandoend, vlot leesbaar betoog te behandelen. Dat hij daarbij vermeden heeft gebruik te maken van hogere wiskunde zal den kring van lezers zeker belangrijk uitbreiden, al heeft deze werkwijze en het streven naar beknopte weergave tevens tot gevolg, dat „slechts de contouren van de econometrie konden worden aangeduid”.

Met de econometrische behandelingswijze komen wij zeker weer een stap vooruit. Vooral sinds de methode der meervoudige correlatierekening verder uitgewerkt is, zal men in staat zijn in meer gevallen tot concrete resultaten te komen dan met abstraheerende deductieve redeneering. Wel zal men zich in de eerste jaren nog steeds voor oogen moeten stellen, dat nog een lange weg is af te leggen. Zoolang men en als gevolg van tekortkomingen in de statistische meting van het basismateriaal en ook door tekortkomingen in de rekentechniek zelve, bepaalde relaties slechts kan vaststellen nadat men een aantal — door deductief redeneeren wel als aanwezig gesigna-

³⁾ „Econometrie”, door Prof. Dr. J. Tinbergen (Gorinchem 1941, J. Noorduyt & Zoon), No. 1 van „Noorduyt's wetenschappelijke reeks”; 155 blz., prijs f 2.65.

leerde — factoren heeft verwaarloosd ter vereenvoudiging van het te verwerken cijferbeeld, doet men in wezen hetzelfde als de theoretisch-econom — door enkele econometristen wel eens geringschattend „praateconoom” genoemd — die een ruim gebruik maakt van het „ceteris paribus” om tot een resultaat te kunnen komen. En beide wetenschapsbeoefenaren maken in wezen dezelfde fout, als zij daarna met het bereikte resultaat als adviseur naar den practijkman stappen zonder vooraf hun uitkomst te zuiveren van de gevolgen, die hun respectievelijke „verwaarloozen” en „constant-verklaren” daarop hebben gehad.

Al met al een nuttig en veelbelovend terrein van wetenschappelijk werk, waarop ten volle van toepassing blijft het woord van M. C. Rorty, dat Stridiron tot motto van zijn boek heeft genomen: „Statistics are an excellent servant, but the worst of masters”.

M. C.

ECONOMISCHE OORLOGSVOORBEREIDING IN DE VEREENIGDE STATEN ¹⁾.

De economische oorlogsvoorbereiding, uiterst gewichtig onderdeel der moderne oorlogsvoering, schrijdt in de Vereenigde Staten van Amerika dagelijks verder. Waarbij zich echter steeds meer en meer de behoefte doet gevoelen aan een tevoren opgesteld en nauwkeurig omlijnd plan en aan een straffe organisatie ter uitvoering van dat plan.

De opbouw eener organisatie ontmoet echter vele hinderpalen en schrijdt slechts moeizaam voort, daar de vorm eener volledige oorlogseconomie onder straffe leiding van den Staat, waarheen toch de ontwikkeling, gesteund door de „New Deal”-aanhangers, onweerstaanbaar tendeert, heftige bestrijding ontmoet. Het zijn vooral de groote industrieelen en hun kring, die zich tegen deze alomvattende staatsleiding verzetten. Zij willen, ook ten aanzien van de wapeningsopdrachten en de daarmee samenhangende problemen, als capaciteitsvergrooting e.d., blijven vasthouden aan de gebruikelijke zuiver commercieele overwegingen, en wenschen daarvoor geen andere „politieke” normen aan te leggen.

De overheidsorganisatie der oorlogseconomie.

Dat hierdoor de organisatie een sterk wisselend karakter vertoont en herhaaldelijk hervormingen plaats vinden, zal duidelijk zijn. Het is dientengevolge ook moeilijk, zich een juist beeld van de organisatie en den omvang en afbakening der competenties van de verschillende organen te vormen. Aan de hand van een aantal dagbladartikelen moge hier toch gepoogd worden een beeld van deze organisatie te schetsen, zooals zij zich thans voordoet. Op volledigheid wil deze schets echter, wegens gebrek aan gegevens, geen aanspraak maken.

Aan de spits der organisatie vinden we dan de President zelf, bijgestaan in deze taak door een speciale afdeling van zijn kanselarij, het „Office for Emergency Management”.

Bij de uitvoering der van den President afkomstige richtlijnen wordt de organisatie in verschillende groepen gesplitst, t.w. productie, prijsregeling, arbeidsbemiddeling, huisvesting der arbeiders, buitenlandsche betrekkingen, financiering en voorraadvoering.

Ten aanzien van de productie berust de leiding sinds Augustus 1941 bij de „Supply Priorities and Allocation Board” („SPAB”).

De instelling van dit orgaan bij de jongste reorganisatie was het uitvloeisel van de volgende omstandigheden. Vóór deze reorganisatie berustte de leiding der oorlogsproductie bij het „Office for Production and Management of Defense” („OPMD”). Hierbij deed zich echter het feit

voor, dat de belangrijke kwestie der „priorities”, de voorrangregeling bij de toewijzing van grondstoffen, ten aanzien van de wapeningsindustrie berustte bij dit „OPMD”, terwijl de regeling voor de burgerlijke behoeften in handen was van het, onder leiding van Henderson staande, prijzenbureau, het „Office of Price Administration and Civilian Supply” („OPACS”).

Tengevolge van deze weinig doelmatige werkverdeling, waardoor herhaaldelijk wijvingen ontstonden, vond in Augustus 1941 een reorganisatie plaats en werd de „Supply Priorities and Allocation Board” als toporgaan ingesteld, die de beslissing heeft inzake de toewijzing van grondstoffen, zoowel aan de oorlogsindustrie als aan de particuliere en consumptiegoederenindustrie.

Leider van het „SPAB” is de Vice-president der Vereenigde Staten, Wallace, terwijl in de leiding tevens zitting hebben het viermanschap van het „OPMD”, de leider der prijscontrole Henderson, alsmede Hopkins, de leider van de hulpverlening aan Engeland.

Het „Office for Production and Management of Defense” is blijven bestaan, maar staat dus voortaan onder de „Supply Priorities and Allocation Board”.

Dit „OPMD”, opgericht op 12 April 1941, was oorspronkelijk het bolwerk der groote industrieelen (Knudsen, Stettinius e.a. ²⁾), die zich, zooals gezegd, kanten tegen te vergaande staatsbemoeiing en in het algemeen tegen een manier van zaken doen, die niet op zuiver commercieele overwegingen is gebaseerd. Door de vorming van verschillende onderafdeelingen, waarvan de leiders juist wel deze denkbeelden waren toegedaan, is hun standpunt echter geducht ondermijnd.

Het „Office for Production and Management of Defense”.

De leiding van het „OPMD” berust bij Knudsen, Hillmann en de ministers Stimson en Knox. Binnen het „OPMD” hebben zich de volgende afdelingen gevormd:

1. de afdeling „Priorities”, onder leiding van Nelson, vroeger onder leiding van Stettinius. Nelson zelf was oorspronkelijk „priority administrator”, d.w.z. degene, die de rangorde van buitenlandsche opdrachten moest vaststellen in verband met de wapeningsbehoefte, alsmede concrete regelingen voorstellen voor de verschillende industrieën, en voor een juiste uitvoering daarvan moest waken.

Het prioriteitensysteem zelf is weinig overzichtelijk door de bijna dagelijksche wijzigingen. Drie groote groepen zijn evenwel te onderscheiden ³⁾:

- a. die grondstoffen en producten, welke alleen geleverd mogen worden, wanneer de bestelling waarvoor ze noodig zijn zelf een prioriteit geniet (hieronder vallen o.a. werktuigmachines, nikkel en wolfram);

- b. die grondstoffen, die in de eerste plaats voor de wapeningsindustrie zijn gereserveerd en waarvan slechts geringe resteerende hoeveelheden voor burgerlijke behoeften mogen worden gebruikt. Hieronder vallen o.a. aluminium, koper en zink;

- c. die grondstoffen en producten, die nog geheel vrij zijn, maar waarop leger en vloot een recht van voorkeur hebben. Hieronder vallen o.a. photoartikelen, tin, electromotoren en generatoren.

2. de afdeling „Production”, onder leiding van Biggers. Deze afdeling is weer in drieën gesplitst, een groep voor industrieele grondstoffen onder leiding van Harriman, een tweede groep voor vliegtuigen, artillerie, transport-

¹⁾ Knudsen, Stettinius e.a. zijn de zgn. „dollars-a-year-men”, grootindustrieelen, (Knudsen is van „General Motors”, Stettinius van „U.S. Steel”), die a.h.w. „ehrenamtlich” een staatsfunctie uitoefenen, en daarvoor 1 dollar per jaar toucheeren, ten einde hun aldus toch de kwaliteit van ambtenaar te verleen.

²⁾ Zie: Wirtschaftsdienst No. 25/26 van Juni 1941. Tengevolge van de onbevredigende werking van het prioriteitensysteem heeft het „SPAB” echter onlangs aan het „OPMD” opdracht gegeven een nieuw toewijzingsstelsel te ontwerpen in de plaats van het oude systeem.

¹⁾ Dit artikel werd geschreven in November 1941.

middelen en werktuigmachines onder leiding van Johnson en een derde groep voor scheepsbouw en motorbrandstoffen onder leiding van admiraal Land.

Als adviseerend college is naast Biggers een „*Production Planning Board*” ingesteld, die vooral bemoeienis heeft met de uitvoering der hulpverlening aan Engeland (normaliseering en standaardiseering der wapenen en machinerieën, die zoowel voor het Engelse als het Amerikaanse leger benodigd zijn). Hopkins, de „defense-expeditor”, is één der leden van deze Board.

Zeer onlangs heeft het productiebureau een „*Board of Industrial Conservation*” gevormd, waarvoor de voornaamste taak is de grootst mogelijke besparing van grondstoffen te verkrijgen, alsmede het coördineren van alle maatregelen met betrekking tot de oorlogseconomie, die door de verschillende bewapeningsinstanties zijn getroffen.

3. de afdeling *Inkoop* onder leiding van Nelson.

4. de afdeling „*Civilian Supply*” onder leiding van Henderson, welke functie dus vroeger onder het prijzenbureau viel.

5. de afdeling „*Contract Distribution*” onder leiding van Odum, welke taak het is, zorg te dragen voor een grootere spreiding der opdrachten, waarbij vooral ook kleinere fabrieken moeten worden ingeschakeld, daar tot nu toe bijna uitsluitend de groote concerns bij de bewapeningsorders waren betrokken.

Het „*Office of Price Administration and Civilian Supply*”.

Tegelijk met het „OPMD” is in April 1941 tevens het reeds genoemde „*Office of Price Administration and Civilian Supply*” („OPACS”) gevormd, onder leiding van Henderson. De taak van deze instelling omvatte oorspronkelijk de zorg voor prijsstabilisatie, het verhinderen, dat goederen door speculatie aan hun oorlogsbestemming worden onttrokken en het verzorgen van de verdeling der grondstoffen voor civiele behoeften. Zoals gezegd, is bij de reorganisatie in Augustus 1941 de zorg voor de verdeling der grondstoffen voor burgerlijke behoeften toevertrouwd aan een aparte afdeling van het „OPMD”, onder leiding van Henderson. Het prijzenbureau is daarna als zelfstandige instantie naast het „OPMD” blijven voortbestaan.

Andere organisaties ter behandeling van bewapeningsproblemen.

De industriële expansie en de productie-verhoging, waartoe de steeds groeiende bewapeningsorders aanleiding geven, deden een huisvestingsprobleem ontstaan voor de in grooten getale naar de industriële centra toestroomende arbeiders. Tot regeling van deze kwestie werd een aparte functie in het leven geroepen, die van „*Defense Housing Coördinator*”, waarmee Palmer werd belast.

In Maart 1941 is verder een *Bureau voor arbitrage inzake arbeidsconflicten in de bewapeningsindustrie* ingesteld, onder leiding van C. Dijkstra, president van de universiteit van Wisconsin. Dit bureau moet ingrijpen zoodra een conflict de productie of het transport van wapentuig in gevaar dreigt te brengen, indien zulk een conflict door de gebruikelijke arbitragecommissies van het Ministerie van Arbeid niet kan worden bijgelegd. Tevens werd bepaald, dat in deze industrieën pas vier weken na het besluit om te gaan staken inderdaad gestaakt mag worden, in welke periode van vier weken dan bemiddeling mogelijk is.

Tenslotte is in het begin van Augustus 1941 nog een ander belangrijk orgaan in het leven geroepen, de „*Economic Defense Board*”. De taak van dit orgaan bestaat in het coördineren, in het belang der nationale verdediging, van alle maatregelen, die ter bescherming en ter versterking van de internationale betrekkingen op economisch gebied door de verschillende instanties zijn of worden getroffen.

Het bureau oefent dus toezicht uit op den in- en uitvoer, deviezentransacties, kapitaalverkeer, scheepvaartverkeer e.d. Practisch heeft de „*Economic Defense Board*” zoo de controle over alle buitenlandse betrekkingen der Vereenigde Staten op economisch gebied en is derhalve een belangrijk symptoom van de steeds verder gaande staatsinmenging.

Het bureau wordt geleid door Vice-president Wallace. Tot de leden behooren de meeste ministers, terwijl andere leden naar behoefte kunnen worden aangewezen.

De „*Reconstruction Finance Corporation*”.

De financiering tenslotte van de bewapening geschiedt voor een belangrijk deel door de „*Reconstruction Finance Corporation*” onder leiding van Jesse Jones. Dit instituut, opgericht in 1932 ter verlening van die credieten aan bankwezen, industrie en landbouw, die voor de particuliere banken te riskant waren, heeft zich allengs ontwikkeld tot de leidende financieele instelling in de Vereenigde Staten en is door Roosevelt gemaakt tot het centrale financieringsapparaat der „*New Deal*”. Ook de bewapening wordt voornamelijk met haar credieten gefinancierd, daar de „*New Deal*”-aanhangers in principe afwijzend staan tegenover een financiering uit belastingen, althans in den aanlooptijd.

Eenerzijds verleent de „*Refico*”, wier kapitaal momenteel \$ 1,5 miljard bedraagt, bedrijfs- en bouwcredieten met een looptijd van 5—10 jaar tegen een rente van 4 pCt., terwijl zij anderzijds belast is met de financiering van de voorziening van het land met strategisch belangrijke grondstoffen. Ter verwezenlijking van haar taak heeft de „*Refico*” een vijftal dochtermaatschappijen opgericht, ieder met een kapitaal van \$ 5 miljoen. Dit zijn de:

„*Rubber Reserve Company*”, die tot taak heeft een voorraad van 430.000 ton rubber te vormen⁴⁾. Rubberaankopen mogen voortaan nog slechts door deze maatschappij worden verricht. Voor haar aankopen heeft de maatschappij een crediet van \$ 140 miljoen van de „*Refico*” gekregen.

„*Metal Reserve Company*”, welke belast is met de aankoop van tin, mangaan, wolfram, antimoon en andere belangrijke metalen. Daartoe heeft zij een crediet van \$ 100 miljoen van de „*Refico*” gekregen.

„*Defense Supply Company*”, die belast is met de voorraadvorming van andere belangrijke producten, vooral vliegtuigbenzine. Zij heeft een crediet van \$ 25 miljoen van de „*Refico*” ontvangen.

„*Defense Plant Company*”, die den bouw van wapenfabrieken door de regeering financiert en, ter aanvulling van de bankfinanciering, credieten aan de particuliere wapenfabrieken verleent. Het betreft hier vooral vliegtuigfabrieken.

„*Defense Home Company*”, die den woningbouw financiert voor de arbeiders in de wapenindustrie.

Samenvattend kan men dus zeggen, dat:

de leiding van de oorlogsproductie berust bij de „*Supply and Allocation Board*” en bij het onder haar geplaatste „*Office for Production and Management of Defense*” met haar verschillende onderafdelingen;

de prijsregeling berust bij het „*Office of Price Administration*”;

de arbeidsbemiddeling berust bij de gewone arbitragecommissies en, indien die falen, bij het Bureau voor arbitrage inzake arbeidsconflicten in de bewapeningsindustrie, dat echter geen bevoegdheid heeft een regeling dwingend voor te schrijven;

het huisvestingsprobleem berust bij den „*Defense Housing Coördinator*”;

de financiering en voorraadvorming van strategische grondstoffen berust bij de „*Refico*” en haar dochtermaatschappijen.

Dr. T. HUITEMA.

⁴⁾ De wereldproductie van rubber bedroeg in 1939: 1.003.000 ton.

HYPOTHEEKHOUDERS EN BRAND- VERZEKERING.

Vele geldgevers, die gelden op onderpand van gebouwd onroerend goed hebben verstrekt, zullen zich, in verband met de stijging van de bouwkosten van huizen en andere gebouwde eigendommen, de vraag stellen, welk standpunt zij moeten innemen ten opzichte van de brandverzekering van het onderpand. Indien namelijk vaststaat, dat de verzekerde som niet meer voldoende is, om bij geheele of gedeeltelijke schade de herstelkosten te dekken, zullen zij zich voor de vraag gesteld zien of zij bij hun hypotheccaire debiteuren moeten aandringen op verhooging van de verzekerde waarde, dan wel of de verhoudingen zóó liggen, dat zij zonder veel risico te loopen de kwestie der verzekering aan de beoordeeling van den eigenaar van het onroerend goed kunnen overlaten.

Bij de behandeling van voorgaande vraag zullen verschillende factoren een rol spelen.

Sociaal-economische overwegingen.

In het algemeen zal voor den hypotheekhouder, die zich op een ruim standpunt plaatst, een overweging kunnen zijn, dat het een gewenscht streven is, om prijsstijging zooveel mogelijk te bestrijden, zoodat men niet moet aandringen op verhooging der verzekerde sommen, omdat daarmee de reeds bestaande prijsstijging wordt geaccentueerd.

Voorts brengt prijsstijging van goederen en diensten verhoudingsgewijze daling van de waarde van vaste rentedragende vorderingen met zich, een waardeverschuiving, welke dus rechtstreeks ingaat tegen de belangen van diegenen, die in dezen vorm beleggen. Het ligt daarom niet voor de hand, dat een aandrang naar verhooging van de brandverzekering van geldgevers uitgaat, daar dit de massa in haar vrees voor prijsstijging zou kunnen sterken, hetgeen licht de prijsstijging weer zou bevorderen.

Te meer spreekt dit, omdat bij dit soort verzekeringen slechts sprake is van brandschade, niet van molestschade, terwijl het risico voor brandschade zeer beperkt is, hetgeen o.a. tot uiting komt in de lage brandverzekeringspremie. Sociaal-economisch bezien is er dus aanleiding van het uitoefenen van aandrang tot verhooging van de verzekerde waarde zoo mogelijk af te zien.

Privaat-economische overwegingen.

Neemt men echter aan, dat de geldgever zich uitsluitend laat leiden door wat hij ziet als zijn beperkt eigenbelang, zich om bovenbedoelde verdergaande overwegingen niet bekommert en zich uitsluitend vastklampt aan het nuchtere feit, dat inderdaad de prijzen zijn gestegen, dan is de vraag beperkt: „Wat kan men voor schade lijden als, tengevolge van brand, het onderpand geheel of gedeeltelijk wordt verwoest en de verzekering niet aangepast is aan de huidige prijzen?”

Men zal zich dan eerst moeten realiseeren hoe men de tegenwoordige prijsstijging wil zien.

Gelet op de getroffen prijsbeheerschende maatregelen mogen wij ervan uitgaan, dat zij op het moment uitsluitend veroorzaakt wordt door de schaarschte aan bouwmaterialen. Waarschijnlijk zullen binnen afzienbaren tijd na afloop van den oorlog de oude prijzen weer gangbaar worden, eenerzijds omdat op de grondstoffen niet langer voor oorlogsdoeleinden beslag zal worden gelegd en anderzijds omdat elke regeering zal trachten een ontwrichtende prijs-loon-stijging te voorkomen.

Wij gaan dan ook uit van de veronderstelling, dat de waarde der onderpanden eenigen tijd na afloop van den oorlog weer zal terugkomen op hare oude hoogte, zeg die van 1939. Wij stellen hier het jaar, vóórdat wij in den oorlog betrokken werden, tot basis, aangezien men voor veronderstellingen, verband houdende met de toekomst,

nu eenmaal een uitgangspunt dient aan te nemen en het een aannemelijke veronderstelling lijkt, dat na den oorlog alles er op gericht zal worden, weer te bereiken het welvaartspeil, dat vóór de groote ontwrichting bekend was, met het daarbij behorende prijspeil. Op deze wijze blijft een onderpand dus gedurende de periode van verhoogde prijzen van nieuwbouw op een eenigszins gereduceerde waarde aangenomen, vergeleken met de momenteele kosten van herbouw¹⁾.

Uit den aard van de zaak heeft dit beteekenis voor al die gevallen, waarin een geldverstrekker er toe zou overgaan zijn hypotheek te verhooggen. Hier zal aanleiding toe kunnen bestaan bij een gedeeltelijke schade, waardoor de opbrengst van het pand geheel of ten deele wegvalt, terwijl de geldnemer financieel niet in staat is om het herstel te bekostigen. Tot herstel van de schade zullen in de eerste plaats gebruikt worden de ontvangsten assurantie-pennningen; de herstelkosten kunnen echter zoodanig zijn, dat de schadevergoeding ontoereikend is; er zal dan voor den geldverstrekker reden kunnen zijn verdere financieele hulp te verlenen en dus het hypotheekbedrag te verhooggen. Hij zal dat doen, indien alleen op dié wijze het pand opnieuw rendabel is te maken, om aldus weer rente en aflossing te verkrijgen.

Bij onze veronderstelling past, dat een verhooging van het hypotheekbedrag boven 100 pCt. van de oude waarde als ongedekt wordt beschouwd, ook al zou het hypotheekbedrag minder dan 100 pCt. zijn van de nieuwe waarde.

Bij onze verdere beschouwingen wordt er nu van uitgegaan, dat de overwaarde van de hypotheek verbruikt kan worden, zonder dat dit nog schade oplevert voor den geldgever, ook al zal men minder gaarne zijn veiligheidsmarge gebruiken; wanneer de hypotheek echter boven de oude onderpandswaarde zou komen, wordt het gedeelte boven die oude waarde als geheel ongedekt beschouwd.

Aard en samenstelling van het onderpand.

Bij de beoordeeling van de afzonderlijke gevallen is in de eerste plaats de samenstelling van het onderpand van groot belang.

Indien dit voornamelijk uit grond bestaat met een opstal van verhoudingsgewijze geringe waarde, loopt de hypotheekhouder, omdat de waarde van den grond uiteraard geen invloed ondergaat van een eventueelen brand, een veel geringere kans op schade, dan in het geval dat de waarde van den grond verhoudingsgewijze gering is vergeleken met de waarde van den opstal. Is bijv. de waarde van den opstal kleiner dan de marge van de hypotheek, dan loopt de geldgever geen risico.

In dit opzicht is het ongunstigste geval dat, waarbij hypotheek verstrekt is op een opstal op erfpacht, waarbij de grond dus geen onderpand voor de leening is.

Bij de verdere beschouwing van dit onderwerp wordt van dit ongunstigste geval uitgegaan.

Buiten het hypotheccaire onderpand kan de geldverstrekker nog andere zekerheden hebben, speciaal geregeld voor de betreffende leening bijv. in den vorm van één of meer borgen; doch ook zonder speciale andere zekerheden kan in het algemeen de goedgeheid van den hypotheekgever zoodanig zijn, dat daarin verder in zekere mate een garantie zit voor den geldverstrekker.

Ook in dit opzicht wordt hieronder nu van het ongunstigste geval uitgegaan, namelijk dat het hypotheccaire onderpand het eenige is, waarop de geldverstrekker in geval van nood kan terugvallen.

Uitgegaan wordt verder van het normale geval, dat in de hypotheekacte is opgenomen een regeling, dat eventueele brandschadepennningen aan den hypotheeknemer worden uitbetaald, waartoe dan door den verzekeraar een

¹⁾ In de samenvattende opstellingen, waartoe hierna gekomen wordt, is uiteraard verwerkt, dat slechts gedeeltelijke schadevergoeding plaats vindt, indien het onderpand niet voor de volle waarde is verzekerd. (Art. 253, W.v.K.).

verklaring ex art. 297 W. v. K. aan den geldverstrekker is afgegeven.

Mogelijke gevallen van regeling na een brand.

Wanneer de schadevergoeding gelijk is aan of groter dan de hypothecaire leening, kan de geldgever de schadevergoeding, die hij van den verzekeraar heeft ontvangen, gebruiken ter aflossing van de leening. Daardoor bestaat in deze gevallen dus geen risico voor den geldgever. De betrekkingen tusschen geldgever en geldnemer worden dan verbroken.

Van geheel anderen aard zijn de gevallen, waarin het onderpand met hulp van den geldgever wordt herbouwd. Dan blijven geldgever en geldnemer in hun oorspronkelijke financiële verhoudingen, zij het met andere bedragen.

Eenvoudshalve wordt gesteld, dat men te doen heeft met een opstal gebouwd vóór de prijsstijging, zeg in 1939, en dat in datzelfde jaar op het pand een hypotheek is gesloten.

De bouwkosten, de taxatiewaarde en het verzekerde bedrag in 1939 worden aangenomen gelijk te zijn.

Als men spreekt van een tegenwoordige prijsverhooging, bedoelt men daarmee de stijging ten opzichte van prijzen vóór den oorlog; de kosten van herbouw in 1941 worden dus gezien ten opzichte van de kosten van bouw van eenigen tijd geleden, zeg in 1939; in ons geval — na hetgeen hiervoor is aangenomen — dus ook ten opzichte van de getaxeerde onderpandswaarde.

Het percentage der marge van een hypotheek wordt steeds genomen ten opzichte van de getaxeerde onderpandswaarde.

De percentages van prijsstijging en marge hebben dus dezelfde basis en zijn direct vergelijkbaar.

Wat hiervóór aangenomen werd, is niet ver van het normale en vergemakkelijkt belangrijk het verkrijgen van een algemeene conclusie en de mogelijkheid van eenvoudige voorstelling.

In onze beschouwing wordt de brandschade uitgedrukt in percenten van de vroegere waarde (1939). Er van uitgaande, dat het verzekeringsbedrag niet wordt verhoogd, zal uit den aard van de zaak de uitkeering ook geschieden op basis van de vroegere waarde.

Variabel zijn nu de volgende factoren:
 de marge tusschen hypotheekbedrag en onderpandswaarde (in guldens) m
 de vergoeding voor brandschade (in guldens) b
 de prijsstijging der bouwmaterialen p pCt.

Deze kunnen alle gezien worden ten opzichte van de waarde van het onderpand in 1939.

Berekening der maximale prijsstijging, waarbij de geldgever nog geen schade lijdt.

Het maximum bedrag, dat de geldgever suppleeren kan, uitgedrukt in guldens, is m, zoodat bij een schadevergoeding van b gulden voor den herbouw van het onderpand een bedrag $m + b$ beschikbaar is. Is de prijs van herbouw dus niet meer dan $\frac{m + b}{b}$ maal zoo groot geworden als de schade bij onveranderde prijzen zou hebben bedragen, dan kan herbouwd worden zonder dat de hypotheek ongedekt wordt, aangezien het verschil tusschen de herstelkosten en de schadevergoeding zonder risico in den hierbedoelden zin, door den geldgever-hypotheeknemer gesuppleerd kan worden in den vorm van een verhooging van de leening tot 100 pCt. van de oude waarde. Van dit laatste uitgaande is, de maximum prijsstijging (p) in percenten uitgedrukt dus:

$$p = 100 \frac{m + b}{b} - 100 = 100 \frac{m}{b}$$

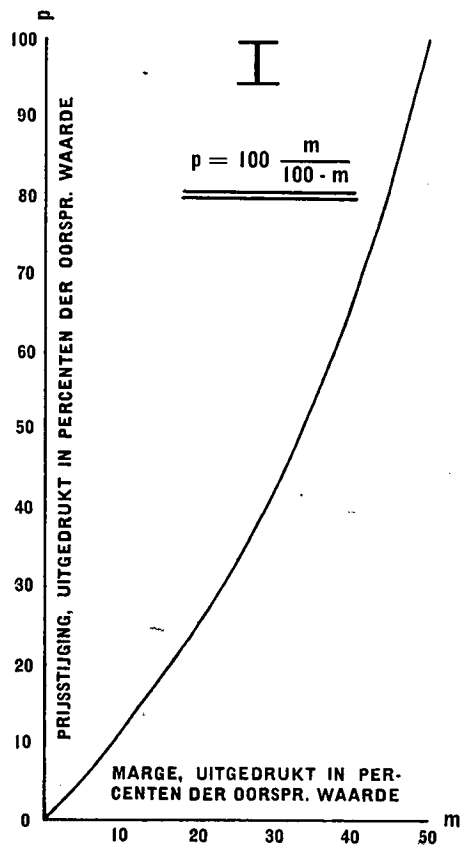
Bij een schadepercentage van $100 - m$ of meer is de hypotheek gedekt door de schadevergoeding omdat, zoodals

in het voorafgaande is uiteengezet, de geldgever dan de schadepenningen aanwendt tot aflossing van de leening; $100 - m$ is dus het maximum van de schade, waarbij risico wordt geloopt. De maximum prijsstijging in percenten bij deze schade is $p' = 100 \frac{m}{100 - m}$.

Met behulp van deze formule kan dus bij diverse marges (m) berekend worden, hoeveel percenten de prijsstijging kan zijn, zonder dat risico bestaat, dat bij een grootere of kleinere schade de hypotheek ongedekt wordt. Onderstaande opstelling geeft eenige voorbeelden.

Leeningsbedrag in percenten v. d. onderpandswaarde ($100 - m$)	75	70	65	60	55	50
Marge (m)	25	30	35	40	45	50
Max. prijsstijging (p')	33,3	42,8	53,8	66,6	81,6	100

Deze formule $p' = 100 \frac{m}{100 - m}$ in beeld gebracht geeft onderstaande hyperbool (grafiek I), waarvan dus bij elke marge afgelezen kan worden de maximumprijsstijging, waarbij de hypotheek bij elke schade steeds gedekt blijft.

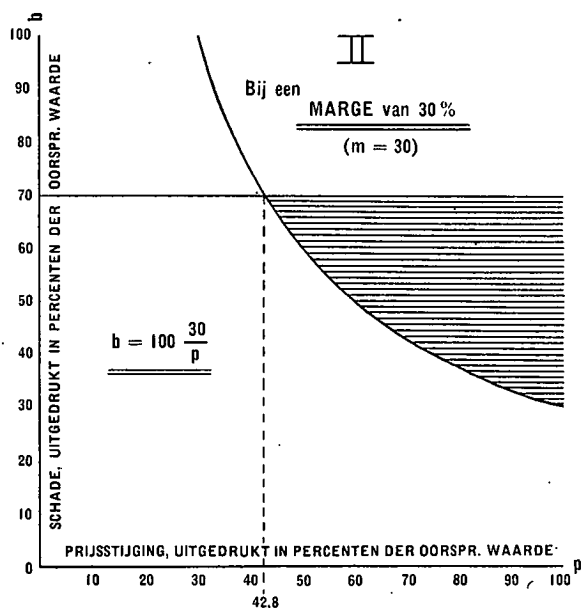

Hiervoor werd gesteld, dat er drie variabelen zijn, t.w. de marge, de schadevergoeding en de prijsstijging. Men kan een dezer variabelen op een vast cijfer aannemen en dan de variaties van de beide anderen nagaan. De volgende grafiek geeft hiervan een voorbeeld. Hierin is de variabele, de marge, vast aangenomen, terwijl de beide overige, de prijsstijging en de schadevergoeding in de grafiek de x- en de y- as. vormen. M.a.w. heeft men een bepaalde hypotheek, waarvan de marge op een gegeven moment inderdaad vastligt, dan kan men nagaan of, bij een bepaalde stijging en schade, risico wordt geloopt.

In dit voorbeeld is aangenomen een marge van 30 pCt.; het verband tusschen de vergoeding der schade en de maximale prijsstijging is dan:

$$p = 100 \frac{30}{b} \text{ en } b = 100 \frac{30}{p}$$

Deze vergelijking in beeld gebracht geeft onderstaande hyperbool (grafiek II).

De horizontale lijn bij een schade van 70 pCt. geeft de grens aan, waarboven geen risico geloopt wordt, omdat in dat geval de leening geheel afgelost kan worden, terwijl de kromme lijn de grens is, waaronder geen risico geloopt wordt, omdat dan het onderpand der leening met behulp van den geldgever in zijn oorspronkelijken staat hersteld kan worden, zoodat het gearceerde gedeelte het terrein aangeeft, waarop het risico ligt. Hiervan kan men dus voor hypotheek met een marge van 30 pCt. aflezen, hoe groot het risico is bij iedere prijsstijging.

Het critieke punt, d.i. dus het punt waarbij een risico voor den geldgever ontstaat bij voortgaande prijsstijging ligt bij een prijsstijging van 42,8 pCt.; (zie ook grafiek I). Bij een kleinere prijsstijging loopt de geldgever onder geen enkele omstandigheid risico.

Bij een prijsstijging van 50 pCt. is de hypotheek niet gedekt bij een schade tusschen 60 tot 70 pCt., enz.

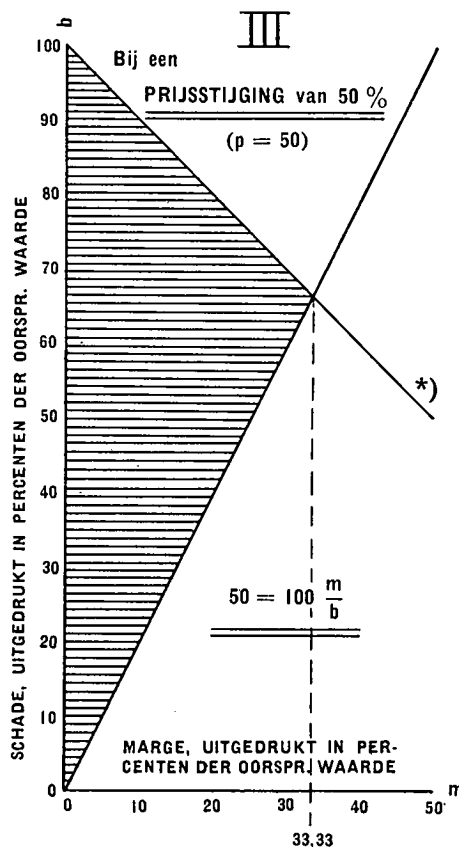
Nu kan nog een ander verband gezien worden, nl. tusschen de schade en de marge bij een gegeven prijsstijging (bijv. van 50 pCt.). Dan is het verband tusschen schade, welke maximaal gedekt is, en marge: $50 = 100 \frac{m}{b}$, of $b = \frac{100 m}{50} = 2 m$. Dit in beeld gebracht geeft nevenstaande rechte lijn (grafiek III).

De lijn gemerkt met *) is gevormd door de punten der rechte $b = (100 - m)$ waarboven geen schade geleden wordt. Het gearceerde gedeelte van de grafiek geeft het risico aan bij de verschillende marges. Bij een marge, welke grooter is dan 33,33 pCt. is er geen risico meer, voor den geldgever. Immers de hypotheek is gedekt tot een schade van 66,7 ($b = 2 m$), terwijl de hypotheek ook daarboven gedekt is ($100 - m = 66,7$). Bij een marge van 30 pCt. is de hypotheek niet gedekt bij een schade van 60 tot 70 pCt (zie ook grafiek II).

Conclusie.

In het voorafgaande zijn gezien het ongunstigste geval, wat betreft de samenstelling van het onderpand, nl. erfpacht, en evenzoo het ongunstigste geval wat betreft de draagkracht van den debiteur, nl. dat deze voor een herbouw niets kan bijdragen.

De conclusie van één en ander is, dat bij hypotheek met een normale marge en bij de tegenwoordige prijsstijgingen vóór bouwmaterialen het risico voor den geldverstrekker, als het al aanwezig is, dan toch zeer gering blijft.

Tenslotte moge nog vermeld worden, dat een jaarverslag van een hypotheekbank over 1940 de volgende mededeeling inhoudt:

„De Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken heeft een collectieve verzekering gesloten, waardoor het mogelijk is de hypotheekbanken te vrijwaren voor schade voortvloeiende uit het feit, dat de schuldenaar niet of niet voldoende was verzekerd, of wel, dat tusschen dezen en zijne verzekeraars moeilijkheden zijn gerezen ter zake van de uitbetaling der schadevergoeding, of ook, dat om eenige reden de uitbetaling door den verzekeraar niet geschiedt.”

Deze regeling slaat blijkbaar niet alleen op de moeilijkheden, welke voort zouden kunnen vloeien uit niet verhooging van brandverzekering, hoewel de bouwkosten momenteel zijn gestegen. Het deel van de premie, voor dat gedeelte van de verzekering, en voor de hypotheek met een normale marge bij de tegenwoordige prijsstijging van bouwmaterialen, zal wel zeer gering kunnen zijn.

Wij komen dus tot de conclusie, dat de hypotheeknemer/geldgever bij de tegenwoordige prijsverhoging geen risico van eenig belang loopt.

P. D. A. VAN LITH.

EEN EN ANDER OVER DE GEMEENTE EN HAAR BEDRIJVEN.

Ingevolge artikel 252 der gemeentewet werden door den Raad der gemeente, onder goedkeuring van de Gedeputeerde Staten, de takken van dienst aangewezen. Voor deze takken van dienst (gemeentebedrijven) werden door den Raad beheersverordeningen vastgesteld, welke eveneens de goedkeuring van de Gedeputeerde Staten behoeven. Vóór den aanvang van het dienstjaar en na afloop hiervan, moesten resp. een begroting worden opgemaakt en een rekening voorloopig worden vastgesteld — de definitieve vaststelling geschiedde door de Gedeputeerde Staten —, op dezelfde wijze als is voorgeschreven ten aanzien van de gemeentebegroting en

-rekening. In verband met de plaats gehad hebbende wijzigingen in het bestuur der provinciën en gemeenten, zijn deze bevoegdheden van de Gedeputeerde Staten en den gemeenteraad thans overgegaan op respectievelijk den Commissaris in de provincie en den Burgemeester.

In hoofdstuk XIII van de gemeentebegroting, welke zooveel paragrafen heeft als er takken van dienst in de gemeente zijn, wordt de financiële verhouding geregeld tusschen de gemeente en haar bedrijven. De belangrijkste posten, welke in dit hoofdstuk voorkomen, zijn: rente, aflossing, batige of nadeelige saldi.

In de Statistiek der gemeentefinanciën 1940, bewerkt door het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage, wordt een opsomming gegeven van het aantal en de soort der gemeentebedrijven naar den toestand op 1 Januari 1940. Op dezen datum waren er 1278 gemeentebedrijven; het grootste deel hiervan vormen de electriciteitsbedrijven, waarvan het aantal in verband met overneming door de provincies steeds afneemt. Dan volgen, in verhouding tot het aantal, gas-, water-, woning- en grondbedrijven, slachthuizen, openbare werken, keuringsdiensten van vee en vleesch en reinigingsdiensten. Opgemerkt dient nog te worden, dat een bepaalde gemeentelijke dienst in de eene gemeente wel, in de andere gemeente daarentegen niet als tak van dienst, zooals bedoeld in artikel 252 der gemeentewet, is aangewezen.

De financiële beteekenis der gemeentebedrijven.

Zoals reeds is medegedeeld komt in hoofdstuk XIII van de gemeentebegroting in alle paragrafen o.a. de post: batige of nadeelige saldi voor. Dat deze saldi, althans de batige, der gemeentebedrijven voor de gemeentefinanciën van groot belang zijn (de door de bedrijven soms betaalde retributies voor het hebben van buizen in gemeentegrond kunnen, mits tot redelijke bedragen gevorderd, niet als verkapte winstuitkeeringen worden aangemerkt) moge hieruit blijken, dat volgens genoemde statistiek de opbrengst van het totaal der gemeentebelastingen voor alle gemeenten in de jaren 1936, 1937 en 1938 heeft bedragen respectievelijk f 155.551.000.—, f 161.178.000.— en f 168.312.000.— (deze bedragen zijn in ronde sommen van duizend gulden genomen) of per hoofd der bevolking resp. f 18.35, f 18.83 en f 19.48. Het totaal der batige saldi van deze bedrijven in genoemde jaren bedroeg resp. f 66.682.000, f 68.130.000.— en f 67.401.000.— (eveneens ronde sommen van duizend gulden) of per hoofd der bevolking resp. f 7.87, f 7.96 en f 7.80.

Ook een vergelijking tusschen het totaal bedrag van de geconsolideerde gemeenteschuld (waaronder zijn begrepen de Rijksvoorschotten voor woningbouw, ingevolge de Landarbeiderswet, uit het Werkfonds, enz.) en het gedeelte hiervan, aangegaan ten behoeve der gemeentebedrijven, is interessant. Over de jaren 1936, 1937 en 1938 was het totale bedrag der geconsolideerde gemeenteschuld, volgens meergenoemde statistiek, resp. f 2.534.298.000.—, f 2.600.380.000.— en f 2.613.648.000.— of per hoofd der bevolking resp. f 299.05, f 303.89 en f 302.52. Ten behoeve der gemeentebedrijven was over genoemde jaren geleend resp. f 981.248.000.—, f 998.349.000.— en f 979.537.000.—. Van laatstgenoemde drie bedragen werd geldelijk rendabel geacht (d.w.z. dat de rente en aflossing van de ten behoeve der gemeentebedrijven gesloten leeningen uit de inkomsten der bedrijven worden betaald) resp. f 806.255.000.—, f 812.639.000.— en f 802.402.000.— of per hoofd der bevolking resp. f 95.14, f 94.97 en f 92.87.

Opgemerkt zij, dat enkele grootere gemeenten de door haar bedrijven geproduceerde electriciteit en gas aan omliggende kleinere gemeenten leveren, waardoor deze in soms niet geringe mate meehelpen de batige saldi van de gemeente van levering te vormen.

Enkele takken van dienst bedruipen in doorsnee zich-

zelf; zoo bijvoorbeeld het bedrijf der openbare werken, dat meestal een klein batig of nadeelig saldo oplevert, Dit is een gevolg van het feit, dat deze tak van dienst leveranties en diensten verricht aan de gemeente en gemeentelijke diensten en de daarbij gemaakte kosten volgens een bepaald percentage omslaat.

Nadeelige saldi van takken van dienst moeten door de gemeente uit haar algemeene middelen (belastingen) worden gedekt. Een bijzondere positie wordt ingenomen door de grondbedrijven, waarbij de nadeelige saldi soms door de gemeente niet uit de gewone middelen worden gedekt. Het bedrag van de nadeelige saldi dezer bedrijven wordt dan geheel of gedeeltelijk bijgeschreven op de boekwaarde der gronden. Meestal vindt elke vijf jaren een schatting van de waarde der gronden plaats. Blijkt dan, dat de geschatte waarde lager is dan de boekwaarde, dan wordt het verschil door de gemeente alsnog uit haar gewone middelen aangevuld.

G. F. DE GROOT

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

VERKEER.

Motorrijtuigen. Besluiten inzake verzekering van het beschikbaar zijn van motorrijtuigen, waarbij schriftelijke vergunning van den betreffenden Rijks(hoofd)-Inspecteur van het Verkeer is vereischt om motorrijtuigen: a. te verkoopen of te vervreemden; b. langer dan 5 dagen buiten de plaats van normale werkzaamheid te brengen of te doen verblijven; c. uit Nederland uit te voeren; d. te verhuren of op andere wijze ter beschikking van derden te stellen, indien daarmede redelijkerwijze verplaatsing buiten Nederland verbonden kan worden geacht. Onder motorrijtuigen worden hierbij verstaan: vrachtauto's met een laadvermogen van 1 ton of meer, autobussen en andere tractoren dan landbouwtractoren. (E.V. 12/12/'41, pag. 1862; V.B. No. 49).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½)	28 Juni '41	Lissabon	4	31 Mrt. '41
Bel. Bl. Eff. 3½	28 Aug. '39	Londen	2	26 Oct. '39
Bk. (Vrsch. in RC 3½)	28 Aug. '39	Madrid	4	28 Nov. '38
Athene	5	N.-York F.R.B. 1	27	Aug. '37
Batavia	3	Oslo	4½	21 Sept. '39
Belgrado	5	Parijs	1½	17 Mrt. '41
Berlijn	3½	Praag	3	1 Jan. '36
Boekarest	3	Pretoria	3½	15 Mei '33
Brussel	2½	Rome	4½	18 Mei '36
Boedapest	3	Stockholm	3½	17 Mei '40
Calcutta	3	Tokio	3.5	21 Juli '41
Helsingfors	4	Warschau	4½	18 Dec. '37
Kopenhagen	4	Zwits. Nat. Bk.	1½	25 Nov. '36

½) 3 pCt. voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS.

Londen ¹)		N. York ²)		A'dam ³)		Londen ⁴)	
23 Dec. 1941..	23½/₈	—	23 Dec. 1941..	2125	168/—	—	—
24 „ 1941..	23½/₈	—	24 „ 1941..	2125	168/—	—	—
25 „ 1941..	—	—	25 „ 1941..	—	—	—	—
26 „ 1941..	—	—	26 „ 1941..	—	—	—	—
27 „ 1941..	23½/₈	—	27 „ 1941..	2125	168/—	—	—
29 „ 1941..	23½/₈	—	29 „ 1941..	2125	168/—	—	—
30 Dec. 1940..	—	34½/₈	30 Dec. 1940..	2125	168/—	—	—
23 Aug. 1939..	18½/₈	37½/₈	23 Aug. 1939..	2110	148/6½	—	—

¹) In pence p. oz. stand. ²) Foreign silver id \$c. p. oz. fine. ³) In gulden per kg 1000/1000. ⁴) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)	
Belga's	30.14 7 Aug. '40
Zw. Francs	43.56 11 Oct. '40
Fr. Francs	3.77 6 Mrt. '41
Lires	9.91 3 Juli '41
Deensche Kr.	36.37 17 Febr. '41
Noorsche Kr.	42.82 21 Dec. '40
Zweedsche Kr.	44.85 13 Aug. '40
Finsche Mark	3.82 2 Juli '41
Dinar (Joego-Slavië)	(oude schuld) 3.43 16 Aug. '40
Dinar (nwe. schuld)	3.77 1 Juli '41
Turksche Ponden	1.45½ 29 Dec. '39
Lewa (Bulgarije)	2.3025 Nov. '40
Pengoe (Hongarije)	(oude schuld) 36.52 20 Dec. '40
Pengoe (nwe. schuld)	45.89 20 Dec. '40
Zloty (Polen)	(oude schuld) 35.00 28 Jan. '41
(nwe. schuld)	37.68 11 Febr. '41
Lei	1.28 24 April '41
Slow. Kr.	6.48 10 Juni '39
Drachmen (Griekenland)	1.26 8 Oct. '41
Kuna	3.77 29 Oct. '41

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
 Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
23 Dec. 1941	—	30.14	43.67	44.85½	—
24 „ 1941	—	30.14	43.67	44.85½	—
25 „ 1941	—	—	—	—	—
26 „ 1941	—	—	—	—	—
27 „ 1941	—	30.14	43.67	44.85½	—
29 „ 1941	—	30.14	43.67	44.85½	—
Laagste d.w.	—	30.11	43.63	44.81	—
Hoogste d.w.	—	30.17	43.71	44.90	—
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	22—27 Dec. '41 Laagste	27 Dec. 1941 Hoogste	15—20 Dec. '41 Laagste	20 Dec. 1941 Hoogste
Officieel:					
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95½	17.13	17.04½	16.95½
Niet-Officieel:					
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	—	—	—	—
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. £	—	—	—	—
Hongkong	P. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	Tr. p. £	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	—	—	—	—
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.03	3.03	3.03	3.03
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
23 Dec. 1941	4.04	—	—	—
24 „ 1941	4.04	—	—	—
25 „ 1941	—	—	—	—
26 „ 1941	4.03½	—	—	—
27 „ 1941	4.03½	—	—	—
29 „ 1941	4.03½	—	—	—
30 Dec. 1940	4.03½	2.23	40.05	—
Muntpariteit	4.86	3.90½	23.81½	40½

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 22 December 1941.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	f 110.099
Papier op het Buitenland	f 896.567.784
af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 896.567.784
Op Effecten enz.	f 161.396.209
Op goederen en Ceelen	f 161.045.505
Voorschotten aan het Rijk	f 161.396.209
Munt en muntmateriaal:	f 6.012.538
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.025.754.800
Zilveren munt, enz.	f 7.845.579
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfond's	f 1.033.600.379
Gebouwen en meubelen der Bank	f 53.634.228
Diverse rekeningen	f 4.000.000
	f 157.807.061
	f 2.313.128.298
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefond's	f 5.368.354
Bijzondere reserves	f 16.583.835
Pensioenfond's	f 11.765.250
Bankbiljetten in omloop	f 2.085.576.970
Bankassigtiën in omloop	f 15.354
Rek.-Courant f Van het Rijk saldo's	f 168.611.877
Diverse rekeningen	f 5.206.658
	f 2.313.128.298
Beschikbaar metaalsaldo	f 135.158.743
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	f 337.896.850
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	—
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 55.341.825

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 29 December 1941.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	f 3.000.000
(Hfdbank f 3.000.000)	
(Bijbank „ 110.099)	
(Agentsch. „ 110.099)	
Papier op het Buitenland	f 929.854.296
af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 929.854.296
(Hfdbank f 140.196.364)	
(Bijbank „ 4.018.089)	
(Agentsch. „ 20.922.829)	
Op Effecten enz.	f 165.137.282
Op goederen en Ceelen	f 164.780.909
Voorschotten aan het Rijk	f 165.137.282
Munt en muntmateriaal:	f 15.000.000
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.025.755.152
Zilveren munt, enz.	f 7.842.507
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfond's	f 1.033.597.659
Gebouwen en meubelen der Bank	f 53.612.979
Diverse rekeningen	f 4.000.000
	f 152.827.498
	f 2.357.139.813
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefond's	f 5.368.354
Bijzondere reserves	f 16.583.835
Pensioenfond's	f 11.769.898
Bankbiljetten in omloop	f 2.115.973.915
Bankassigtiën in omloop	f 66.873
Rek.-Courant f Van het Rijk saldo's	f 182.154.547
Diverse rekeningen	f 5.222.391
	f 2.357.139.813
Beschikbaar metaalsaldo	f 117.559.568
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	f 293.898.921
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	f 3.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 55.341.825

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
29 Dec. '41	1.025.755	2.115.974	182.221	117.560	44,6
22 „ '41	1.025.755	2.085.577	168.627	135.159	46±
15 „ '41	1.025.732	2.050.319	179.288	144.984	46±
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Divn. reke. (act.)
29 Dec. '41	3.110	3.000	165.137	929.854	152.827
22 „ '41	110	—	161.396	896.568	157.807
15 „ '41	110	—	163.009	873.884	160.312
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Reuten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
20 Dec. 1941	77,4	304,2	19.699,0	28,2	
15 „ 1941	77,2	287,1	19.236,9	39,1	
6 „ 1941	77,0	265,1	18.952,9	14,4	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circulatie	Rehg.-Crt.	Diverse Passiva
20 Dec. '41	82,0	1.820,3	18.198,5	2.731,2	646,4
15 „ '41	74,9	1.700,8	17.935,7	2.413,9	637,7
6 „ '41	61,5	1.846,5	17.813,4	2.321,1	621,5
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISIEBANK TE BRUSSEL.
 (in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Rechskredit-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheids-fondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening-Courant
11 Dec. '41	33.583	743	17.950	2.431	47.561	3.701	2.413
4 „ '41	33.513	705	17.648	2.415	47.531	3.718	2.358
27 Nov. '41	33.664	720	17.083	2.371	47.183	3.683	2.342
20 „ '41	33.204	711	17.206	2.322	46.935	3.665	2.166
13 „ '41	33.097	757	16.937	2.261	46.753	3.602	2.026
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

